

Zrodí se z globální krize globální veřejná politika?

► prof. PhDr. Martin Potůček, CSc. MSc. » Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze¹

* Globální krize výrazně zasáhla a dále zasahuje do života lidí na celé planetě. Někteří autoři se dokonce domnívají, že povede k paradigmatické změně ve výkladu problémů soudobých společností a následně i vládnutí. V tomto příspěvku se snažím odpovědět na otázku, zda, a pokud ano, do jaké míry přispěla veřejná politika jako vědní disciplína k osvětlení povahy této krize a k hledání východisek z ní. Uzavírám jej návrhem žádoucích směrů budoucího vývoje této disciplíny tak, aby byla schopna lépe odpovídat na globální výzvy, kterým lidstvo čelí.

Není náhodou, že proporce odborných statí v sociálních vědách, jejichž název končí otázníkem, roste. Proměny soudobých společností jako by nabíraly takovou dynamiku, na niž výkladové rámce a analytické kapacity těchto věd nestačí reagovat, přinejmenším ne dostatečně rychle a adekvátně. I tento článek nevybočuje z řady, nenabízí definitivní odpovědi. Vymezuje poznávací problém a diskutuje způsoby, jakými na něj veřejná politika jako vědní disciplína dosud reagovala, a jaké jsou předpoklady toho, aby jej v budoucnu zvládala lépe.

Je to globální krize, která se vynořila v roce 2007 a stále trvá, která nutí společenské vědy, mezi nimi i veřejnou politiku, položit si následující nepříjemnou otázku. Jak to, že i když devastuje životní podmínky stamilionů lidí na celém světě – ztrátou majetku, práce, střechy nad hlavou –

a způsobuje, že propukají politické krize a bankrotují celé státy, nebyla předjímana, a tudíž nebylo a ani nemohlo být učiněno nic, co by jí účinně předcházelo? S touto otázkou souvisejí i další. Jsme schopni krizi porozumět, když už nastala? Umíme předjímat její další vývoj a vyústění? Jsme schopni rozhodovatelům nabídnout účinné návrhy, jak se s ní vypořádat? A mají vůbec rozhodovatelé zdroje, nástroje a také zájem s ní bojovat?

V podobné situaci se společenské vědy ocitly naposledy před dvaceti lety, na konci 80. let dvacátého století. Tehdy se nečekaně zhroutilo sovětské impérium a s ním i celý komunistický blok. Pro západní sovětology to přitom bylo snad ještě překvapivější než pro společenské vědce operující uvnitř tohoto seskupení. K podobným situacím samozřejmě docházelo v historii už dříve, tehdy ale neměly společenské vědy zdaleka takové poznávací ambice jako dnes.

Ovšem mění se i svět. Stává se složitějším, do jeho vývoje vstupují noví, dříve neznámí aktéři, vznikají nové instituce a konfigurace vztahů. „Pokroky v naší schopnosti modelovat (a předpovídat) svět mohou být více než vyrušeny růstem jeho komplexnosti – a z toho vyplývají rostoucí proporce nepředpověditelného.“ (Taleb 2007:136) „Před patnácti lety by si stěžil kdo pomyslel, že novodobé národy budou muset čelit zdrcující recesi kvůli měnovým spekulantům a že se přední vyspělé státy budou trvale potýkat s neschopností vytvo-

¹ Článek byl zpracován v rámci řešení výzkumného záměru Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze MSM0021620841 „Rozvoj české společnosti v EU: rizika a výzvy“, dílčího projektu CESES FSV UK „Vize a strategie rozvoje české společnosti v EU“. Kontakt na autora: potucek@fsv.cuni.cz.

řit dostatečně velkou koupěschopnou poptávku, aby dokázaly udržet stávající zaměstnanost i výrobu. Ukazuje se, že světová ekonomika je mnohem nebezpečnější prostor, než jsme si představovali.“ (Krugman 2009:160) To by nás ale nemělo vést k agnosticizmu a rezignaci; naopak, mělo by se to stát novým impulsem v našem úsilí zkoumat možné důsledky našich dnešních rozhodnutí a činit a snažit se i takto minimalizovat budoucí ohrožení a naopak sledovat rozvojové příležitosti.

V následujícím příspěvku:

- Shrnu v nutné zkratce způsob, jakým je krize definována. Pokusím se vyložit genezi jejího vzniku a mechanismy jejího rozvinutí tak, jak jsou – když už nastala – rekonstruovány ve vybraných odborných pramenech.
- Tím si vytvořím předpolí, z něž se vypravím na obhlídku varovných signálů, které společenské vědy (a v jejich rámci i veřejná politika) přece jen v jistém předstihu vysílaly, a důvodů, pro které jim nebylo přáno sluchu.
- Posléze vymezím směry, kterými by se měla veřejná politika ubírat, aby se propast mezi jejími kapacitami na jedné straně a nároky porozumění vývoji lidské civilizace na straně druhé neprohlubovala i nadále – což by mohlo vést ke katastrofám, kterým by jinak bylo možno se vyhnout.

1. K vymezení současné globální krize, její geneze a mechanismů

Jde o krizi finančních trhů, nebo o širší krizi ekonomickou, nebo o krizi vládnutí? O krizi mezinárodních institucí, o krizi důvěry, nebo o morální krizi? I když na její charakter nemají všichni analytici shodný názor, prosazuje se pohled vymezující ji jako systémovou krizi, která zasahuje všechny složky života soudobé lidské civilizace – kromě ekonomické i politickou a správní, ale také hodnotovou, intelektuální a ideologickou.² Přestože ji odstartovala krize největších soukromých finančních institucí především ve Spojených státech, její nej-

vlastnější povahu lze vyjádřit jako selhání (systému) vládnutí na globální úrovni. Kloním se k názoru, že její hlavní příčinou byla rychle rostoucí nerovnováha mezi globálně operujícími subjekty trhu (především nadnárodními společnostmi a institucemi finančního trhu) a na svá teritoriální území a správní kompetence omezenými aktivitami jednotlivých národních států. I když instituce, mající jisté kompetence v regulaci na globální úrovni, existovaly i před krizí, některé se ukázaly být na globálním kolbišti slabými či nepřipravenými (OSN, EU, G8) a nechtěné důsledky politik jiných institucí (Světové banky, Mezinárodního měnového fondu, Světové obchodní organizace) se mohly spolupodílet na jejím vzniku. Je důležité také rozlišovat mezi institucemi, které se řídí formálně přijatými pravidly svého fungování (OSN, EU, Světová banka, Mezinárodní měnový fond, Světová obchodní organizace) a institucemi vzniklými a fungujícími na základě nepsaných a měnících se neformálních dohod (G8, G20) (Derviş 2009).

Jelikož rozbuškou krize byl kolaps finančních trhů, je nutno se vrátit do historie jejich regulace. Někteří autoři se domnívají, že jde o vyvrcholení po desetiletí trvající hospodářské politiky ovládané ideologií volného trhu – přesvědčením, že státní regulace mají být potlačeny a nahrazeny autoregulační silou samotného trhu. Soros (2008, citováno podle Klvačová 2009:12) uvádí, že krizi bylo možno se vyhnout, pokud bychom „byli ochotni opustit ideologii tržního fundamentalismu, která vychází z falešného předpokladu, že trhy mají schopnost samoregulace“. To nakonec připustil i Alan Greenspan, dlouholetý předseda amerického Federálního rezervního systému a jeden z bývalých hlavních protagonistů deregulace americké ekonomiky, ve slyšení před Výborem amerického Kongresu pro dozor a vládní reformu. Projevem této politiky bylo mimo jiné i otevírání národních ekonomik globální ekonomice, odstraňování monopolu států ve vnějších ekonomických vztazích a tím i odpoutávání se ekonomických procesů →

² Wallerstein (2006) ji nazývá strukturální krizí moderního světového systému.

→ a ekonomické moci od teritoriálních vazeb na jednotlivé státy (Rudd 2009, Šikula 2009). Od šedesátých let minulého století byla odstraňována národní omezení kontrolující finanční trhy. S koncem mezinárodní dohody z Bretton Woods, která platila od roku 1950 do roku 1972, padla fixace směnných kurzů hlavních světových měn. To, spolu se zrušením vazby amerického dolaru na zlato v roce 1971, vyústilo do do té doby bezprecedentní liberalizace finančních trhů. Další výrazné uvolnění nastalo především po zrušení amerického Glass-Steagallova zákona v roce 1999, který od konce velké hospodářské krize ve 30. letech 20. století od sebe oddělil finanční a investiční banky, omezil možnosti komerčních bank podnikat na trhu obligací a zavedl povinné pojištění vkladů. V takzvané kreativní ekonomice vznikaly jako houby po dešti různé pseudobanky (například *hedge funds*, *private-equity funds* nebo *mortgage brokers*); ty byly pokud možno ještě méně regulovány než banky a půjčovaly (nebo prodávaly) finanční prostředky nebo finanční závazky (například kolateralizované dluhové obligace) za ještě výhodnějších podmínek než ony samotné. Tím se ztrácela přímá vazba na subjekty nesoucí riziko takových půjček. Finanční sektor se stále více odpoutával od reálné ekonomiky produkující statky a služby. Obraty finančních transakcí začaly mnohonásobně překračovat objem samotné produkce zboží a služeb také proto, že nabízely vyšší zisky než tradiční ekonomika. Rozkvět těchto institucí umožnily nové informační a komunikační technologie (především internet), chování privátních úvěrových ratingových agentur, motivovaných výší vlastních zisků k příznivému hodnocení rizik svých klientů, a zájem vrcholového managementu firem na bezprostředním zisku, promítajícím se do výše jejich platů a prémie. Tento proces je nazýván financializací ekonomiky (Foster, Magdoff 2009) nebo také monetární expanzí (Klvačová 2009:11). V letech 1995–2005 vzrostl světový HDP o 52 %, nicméně kapitalizace na burzách o téměř 400 %. Poměr mezi ročním světovým exportem a ročním obratem světových finančních trhů se od začátku 80. let 20. století,

kdy činil 1:12, v desetiletí 1995–2005 zvýšil na více než stonásobek (Šikula 2009). Financializace ekonomiky, vyznačující se posunem ekonomické aktivity od výroby k finančnictví, generovala nafukování cenových bublin a jejich následná splasknutí (umělé navyšování cen komodit způsobené přebytkem kapitálu, následované strmým pádem cen) v různých sektorech hospodářského života a vedla k rychlému růstu zadlužování obyvatelstva, firem i veřejného sektoru.

Operují-li dnes finanční trhy v globálním měřítku a selhala-li jejich regulace, nebudeme daleko od pravdy, upozorníme-li v této souvislosti na obecnější příčinu globální krize. Byl jí deficit vládnutí na globální úrovni. Ten lze nejlépe charakterizovat jako nedostatečnou připravenost lidstva spravovat svoje záležitosti v oblastech, které přesahují pravomoci jednotlivých států. Tak jako se hospodářská krize nezastavuje před hranicemi jednotlivých zemí, tak se před nimi už dříve nezastavovaly spekulativní transakce uskutečňované na těchto trzích. Společným jmenovatelem všech dílčích aspektů krize je krize globálního vládnutí, jinak řečeno krize způsobu, jímž lidstvo spravuje svoje záležitosti. Vystává otázka, zda jsou jednotlivé vlády, případně nadnárodní uskupení a organizace vůbec schopny se s tak hlubokou strukturální krizí úspěšně vypořádat.

2. Varovné signály společenských věd (včetně veřejné politiky)

Nemohu si ani v nejmenším činit nárok na vyčerpávající výklad varování, která se objevovala v odborné společenskovědní produkci ještě před vypuknutím krize samotné. Můj výběr se pro účely této stati omezí na reflexi

- historických prekurzorů,
- několika pokusů o aplikaci veřejně politického přístupu k řešení této problematiky,
- stanovisek několika ekonomů, kteří překročili stín neoklasické ekonomie hlavního proudu a byli schopni reflektovat blížící se nebezpečí z pozice své vlastní disciplíny.

V závěru této části se pokusím specifikovat důvody, proč společenské vědy jako celek nebyly schopny se v globálním diskursu prosadit a důsledně varovat před riziky, která vyústila v současnou krizi.

2.1 Historický kontext

Kořeny soudobého uvažování o globální krizi je možné hledat už v dílech Adama Smithe a Karla Marxe. Smith přispěl k porozumění způsobů, jimiž jednotlivé tržní kontrakty ve svém celku přispívají ke kooperaci mnoha hospodářských aktérů a tím, aniž by to bylo jejich primárním cílem, i k celkovému ekonomickému blahobytu. Přitom ale respektoval politický rámec těchto operací. Marx studoval mimo jiné procesy monopolizace kapitálu, jejich souvztažnost s politickou mocí, odčizování finančních trhů a vlastní produkce statků a služeb i možné kontradikce v reálném uplatňování vlastnických a politických práv.

V období těsně po konci druhé světové války je relevantní a ještě dnes inspirativní především konceptuální spor mezi Josephem Schumpeterem a Karlem Polanym. Zatímco Schumpeter je obhájcem volného trhu s tím, že vede k inovacím pro-

střednictvím kreativní destrukce (byť, právě tak jako před ním i Smith, respektuje jeho závislost na politických a správních strukturách), Polanyi otevřeně varuje před potenciálně ničivými důsledky samoregulujícího se trhu, odpoutaného od regulačního působení veřejné autority – především v oblastech, jako je monetární stabilita (!), sociální spravedlnost a životní prostředí.

2.2 Kontext veřejné politiky

Pokusy o expozici dané problematiky koncepty veřejné politiky uvedu klasickým dílem Charlese E. Lindbloma *Politics and Markets* (1977), publikací *States Against Markets* editované Robertem Boyerem a Danielem Drachem (1996) a zprávou Římského klubu z pera Yehezkele Drora *The Capacity to Govern* (2001). V kontextu postkomunistické transformace zemí střední a východní Evropy zmíním i svoji monografii *Nejen trh* (Potůček 1997). Všechna tato díla analyzovala „nelehké partnerství“ státu a trhu. Poté se zaměřím na vývoj vybraných pojmů, relevantních v daném meritorním a disciplinárním kontextu.

Operují-li dnes finanční trhy v globálním měřítku a selhala-li jejich regulace, nebudeme daleko od pravdy, upozorníme-li v této souvislosti na obecnější příčinu globální krize. Byl jí deficit vládnutí na globální úrovni. Ten lze nejlépe charakterizovat jako nedostatečnou připravenost lidstva spravovat svoje záležitosti v oblastech, které přesahují pravomoci jednotlivých států. Tak jako se hospodářská krize nezastavuje před hranicemi jednotlivých zemí, tak se před nimi už dříve nezastavovaly spekulativní transakce uskutečňované na těchto trzích. Společným jmenovatelem všech dílčích aspektů krize je krize globálního vládnutí, jinak řečeno krize způsobu, jímž lidstvo spravuje svoje záležitosti. Vystává otázka, zda jsou jednotlivé vlády, případně nadnárodní uskupení a organizace vůbec schopny se s tak hlubokou strukturální krizí úspěšně vypořádat.

→ 2.2.1 Vztah trhu a státu

Lindblomovi bylo v analýze fungování americké společnosti jasné už před desetiletími, že „ve všech demokratických tržně orientovaných systémech vstupují firmy a další tržní subjekty do politiky... Přitom jejich politický vliv se odlišuje od politického vlivu běžného občana a snižuje jej. Je zřejmé, že teorie demokracie musí být rozšířena tak, aby byla schopna zaznamenat to, co bychom nazvali privilegovaným postavením subjektů trhu.“ (1977:5) Ve své monografii se znovu a znovu vrací k myšlence, že formování politiky v existujících polyarchiích je v rukou lidí, kteří chtějí bránit privilegia byznysu a vlastnictví. Dospívá k závěru, že antitržní subjekty ani vláda nemají důvod ohrozit základy jejich symbiotického vztahu. Nakonec uvádí příklad z oblasti ekonomické globalizace – zjevnou převahu nadnárodních společností nad vládami malých zemí, jejímž výsledkem je vyjednání privilegií, bez nichž se korporace obrátí jinam (ibid., p. 168, 172–180).

Hned v úvodu publikace editované Robertem Boyerem a Danielem Drachem (1996) se setkáváme s konstatováním, že – na rozdíl od desetiletí, která následovala po velké krizi 30. let minulého století – se aktéři trhu emancipovali a „oplácejí“ státu jeho tehdejší převahu. „Finanční instituce rozhodují o tom, které politiky státu jsou přijatelné a které nikoli. V těchto nových podmínkách jsou vlády závislé na tržních silách způsobem, který těžko někdo předvídal.“ (ibid., p. 1) Ukazují, jak nadnárodní společnosti využívají rozdílů mezi jednotlivými státy pro své vlastní cíle maximalizace zisku. Státy pozbyly svoji dřívější schopnost kontrolovat kapitálové trhy. Autoři konstatují, že zatímco z autonomie finančních trhů profitují konkrétní mezinárodní finanční instituce, rizika jejich operací (negativní důsledky ztráty finanční stability, případně ztráty politické autonomie) dopadají anonymně na celá národní společenství. Je tedy možno je politicky prosadit snáze vzhledem k tomu, že nebylo nikoho, kdo by se příslušným liberalizačním návrhům vzepřel. Zatímco politici se takto vzdávají možnosti regulovat finanční trhy na ná-

rodní úrovni, nejsou schopni tento systém nahradit novým systémem regulace na mezinárodní úrovni. „Dominantní postavení trhu může být dáno tím, že žádná nadnárodní autorita nemá sílu ukáznit nadnárodní trhy.“ (ibid., p. 7) To ostatně ukázaly už finanční krize, vedoucí k rychlé devalvací několika národních měn po spekulativních nájezdech na ně v uplynulých letech s enormními negativními dopady na životní úroveň obyvatelstva daných zemí.

Jedna z posledních souhrnných zpráv Římského klubu analyzovala kapacity vládnutí na národní, ale především na globální úrovni (Dror 2001). Celou knihou se jako červená nit táhne o důslednou analýzu opřené konstatování, že lidstvo musí přepracovat stávající – beznadějně zastaralé – a rozvinout takové radikálně nové formy vládnutí, které budou funkčně odpovídat probíhající globální transformaci. Jinak lidstvo čekají zvýšené sociální náklady, ba dokonce chyby ohrožující samotnou jeho existenci. V kapitole příznačně nazvané *Vládnutí soukromé mocí* autor konstatuje, že struktury vládnutí poskytují soukromému sektoru rostoucí autonomii, ba dokonce že jsou jím ovládnány, místo aby jej naopak ovládaly ony samy. Tento rozpor přispívá k rostoucí nemožnosti a neadekvátnosti vládnutí. To musí být dle mínění tohoto autora ve vztahu k soukromému sektoru posíleno: „Bez významné ingerence veřejného vládnutí do tržního prostředí zničí soukromá ekonomická moc tržní systém samotný.“ A uvádí i konkrétní případ: „Ekonomické zhroucení několika zemí jihovýchodní Asie v roce 1998 může být částečně vysvětleno také selháním kontroly vlád nad krátkodobými kapitálovými toky a měnovými spekulacemi; vlády se nedostatečně chránily proti globálním spekulativním transakcím a byly v jednání se soukromou ekonomickou mocí korumpovány.“ (ibid., p. 179–180) Pokračuje: „Mocní globální aktéři operují mimo dosah efektivní kontroly jakékoli současně existující veřejné formy vládnutí. Přitom nelze předpokládat, že uspokojí hodnotové nároky a posílí ekonomickou prosperitu pro většinu lidstva, jsou-li ponecháni sami sobě.“ (ibid., p. 181)

A uzavírá: „Globální kapacity vládnutí dohlížet na soukromou nadnárodní ekonomickou moc, regulovat ji a řídit proto musí být nálehavě zvýšeny. To však předpokládá existenci vynikajících globálních orgánů vládnutí... Úsilí nositelů soukromých zájmů zabránit globálnímu vládnutí rozvinout tyto schopnosti musí být odhaleno a poraženo.“ (ibid., p. 182)³

Ve své monografii *Nejen trh* (1997) jsem identifikoval rizika, plynoucí v procesech transformace postkomunistických zemí z nekritického zbožštění trhu jakožto antipodu bývalého autoritativně, centrálně administrativně spravovaného systému politiky a ekonomiky. Ukázal jsem, jaké společenské a ekonomické ztráty přináší zúžení cílů transformace na prosazení liberalizovaného trhu „bez přívlastků“ pod praporem neoliberalismu: „Fungování trhu se neobejde bez konkurence. Konkurence je ovšem formou konfliktu. Žádná jiná instituce kromě státu nemůže vytvořit specifické kontrolní mechanismy pro udržení tohoto konfliktu uvnitř jistých mezí. Neučiní-li tak, může tento konflikt, jinak produktivní a konstruktivní, eskalovat až k bodu, kdy jsou ničeny i ty sociální závazky, které jsou předpokladem a podmínkou tržní směny...“ (ibid., p. 97) Omezil jsem se zde ovšem pouze na analýzu aktérů, jejich chování a institucionálního rámce, v němž se pohybují, na národní úrovni; sílící disproporce mezi národní úrovní vládní regulace a globalizujícím se trhem jsem tehdy nechal bez povšimnutí.

Leitmotivem všech těchto přístupů byla identifikace distorzí dynamického vztahu klíčových regulátorů života soudobých společností – trhu a státu. Ve všech případech byla identifikována jako zdroj napětí a možných budoucích krizí rostoucí nerovnováha mezi nimi.

2.2.2 Nové pojmy

Analýza měnicího se vztahu trhu a státu nebyla jediným tématem, kterým veřejná politika jako vědní disciplína vstupovala na pole analýz proměny soudobých společností. Bez povšimnutí nemohla ponechat procesy **zvládnání globalizace** (*governing globalization*), zde také ve vztahu k regulaci globálních financí (Held, McGrew 2002). Podstatné zde bylo uplatnění (ostatně poněkud ambivalentního) pojmu **globální vládnutí** (*global governance*), iniciované projektem generálního tajemníka OSN Kofiho Annana The Global Compact (Nanz, Steffek 2003, Detomasi 2007).⁴ Pojem globálního vládnutí je dáván do souvislosti s pojmy **globální společné statky** (*global commons*) (Dror 2001) a **globální veřejné statky** (*global public goods*), které jsou si obsahově ostatně velmi blízké (Kaul, Grunberg, Stern 1999). V jiných souvislostech se uplatňují pojmy **globální veřejná doména** (*global public domain*) (Ruggie 2004, Tieleman undated) či **globální veřejná sféra** (*global public sphere*) (Helleiner, Porter 2009).

Dostávám se k obecnějšímu pojmu, který v odborném diskursu sice dosud zcela nezdomácněl, ale který naznačuje vývojový trend, směřující k rozvíjení kapacit pro zvládnání globálních veřejně politických úloh: pojmu **globální veřejná politika** (*global public policy*). I když byly motivy, které vedly jednotlivé autory k jeho zavedení, různé, spojila je potřeba řešit zadání, která byla v počátcích naší disciplíny, analyzující problémy rozhodování a řízení na úrovni jednotlivých států po 2. světové válce, neznámá. Reinicke (1997) argumentuje ve prospěch globální veřejné politiky s poukazem na nutnost řešit mezinárodně politické problémy, generované rostoucí vzájemnou závislostí jednotlivých zemí, na adekvátnější disciplinární platformě, než jakou mají tendenci uplatňovat politici navyklí na prizma tradiční teorie mezinárodních

³ Detailněji je tento vpád soukromých institucí (firem, soukromých mezinárodních režimů, sítí či nadnárodních privátních arén, složených z regulačních agentur a/nebo sítí) do sféry globálního vládnutí analyzován v práci Halla a Bierstekera (2002).

⁴ Koncept zkvalitnění globálního vládnutí angažováním mezinárodních nevládních neziskových organizací ovšem v praxi narazil na jejich slabost v konfrontaci se silou nadnárodních společností operujících ve stejných arénách, jak dokumentovala např. Tieleman (nedatováno) na příkladu selhání multilaterálního ujednání o investicích (MAI) organizovaného OECD.

Procesy politické a ekonomické transformace postkomunistických zemí se ukázaly být zajímavým terčem diferencované akčnosti a síly mezinárodních institucí. Jako příklad lze uvést zavádění reforem penzijních systémů. Původně veřejné systémy byly ve většině těchto zemí reformovány tak, že se část příspěvků pojištěnců povinně přesunula do správy soukromých penzijních fondů. Dělo se tak pod ideovou egidou neoliberální ortodoxie a často s přímou institucionální asistencí Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Tomuto procesu, který oslabil uplatnění principu solidarity, na němž byla a je založena idea a praxe evropského sociálního státu, Evropská unie jen přihlížela. Vedl k finanční destabilizaci zbývající veřejné části penzijních systémů, přispěl k dalšímu oslabení veřejných rozpočtů a zvýšil riziko dlouhodobé nedostatečnosti penzí pro široké vrstvy populace v těchto zemích.

vztahů. Brinkerhoff (2002) se pokouší formulovat přijatelnou a účinnou globální veřejnou politiku, schopnou řešit konflikty v průběhu velkých technologických projektů. Tato případová studie ukazuje, že partnerství zúčastněných aktérů zprostředkované Světovou komisí pro přehradu⁵ dokáže zvládat konfliktní politické problémové situace. Konečně Detomasi (2006) užívá tohoto označení v souvislosti se vznikem **globálních veřejné politických sítí** (*global public policy networks*), nástrojů, umožňujících aktérům státu, trhu a občanského sektoru spolupracovat na vytvoření mezinárodního systému vládnutí schopného překonat slabiny, které je postihují, pokud působí izolovaně, a vede nadnárodní společnosti k větší odpovědnosti ve vztahu k očekáváním a potřebám společnosti.

Nicméně tyto pojmové výboje nepředstavují podle mého názoru nic více než první nesmělé krůčky k vytvoření svébytné a robustní nové vědní disciplíny – **globální veřejné politiky** (*global public policy*), přestože o její potřebě a širokém uplatnění nemůže být vzhledem k závažnosti probíhající krize pochyb.

2.3 Ekonomičtí disidenti

Veřejný prostor, v němž společenské vědy analyzovaly dynamiku soudobých společností a snažily se z této analýzy vyvozovat doporučení pro společenskou praxi, v posledních desetiletích úspěšně obsadila ekonomie hlavního proudu. Zlom nastal v 70. letech minulého století, kdy byly zásadně zpochybněny Keynesovy koncepty boje s ekonomickými krizemi prostřednictvím státních intervencí. V ekonomii převládl monetarismus a sázka na samoregulující sílu tržních mechanismů.

I v řadách ekonomů se ovšem, byť ojedinele, vyskytly hlasy včasného varování – v některých případech i v ostrém protikladu ke svým dřívějším stanoviskům. Zde uveďme jména Paula Krugmana (2009), George Sorose (2008), Josepha Stiglitze (2009), Francise Fukuyamy či Jeffreye Sachse. Ve Spojených státech to byl dále menšinový – a v odborném a tím více v politickém diskursu marginalizovaný – proud představovaný například jmény Paula Barana, Paula Sweezyho, Freda a Harryho Magdoffových a Johna Bellamyho Fostera. Aktuální přehled jejich analýz a varování, z nichž mnohé

⁵ *The World Commission on Dams.*

byly publikovány už před více než deseti lety, podává čerstvá publikace Fostera a Magdoffa (2009). Kritičtější odstup od teoretiků volného trhu měli i další ekonomové, studující institucionální lůžko (vkořenění – *embeddedness*) trhu, především v rámci institucionální ekonomie. Zde stojí za zmínku práce Mertona a Bodieho (1995), navrhuující konceptuální rámec pro analýzu globálního finančního systému. Ve své pozoruhodné rané funkční analýze tohoto systému upozorňují na jednu z jeho často opomíjených klíčových funkcí – zvládat nároky řízení rizika (ibid., p. 5).

V České republice se sociálními riziky institucionálně nespoutaného trhu dlouhodobě zabýval Lubomír Mlčoch (2005, 2006). Ondřej Benáček zase v předstihu upozornil na křehkost americké prosperity založené na zadlužování v globálním měřítku a upozornil na možnost propuknutí krize finančních trhů (2006). Takové a podobné názory však byly v české ekonomické odborné komunitě spíše ojedinělé – a politickou praxí ignorované.

2.4 Deficity společenských věd

Část problémů, které přivodily tento zarážející deficit porozumění problémům soudobé civilizace na straně společenských věd, byla a je dána jejich pokračující specializací, přičemž se zanedbává integrace specializovaných přístupů a poznatků. Wallerstein (1998:83) se domnívá, že sociální vědy musejí „překonat umělé oddělení, vzniklé v 19. století, mezi údajně autonomními sférami – politickou, ekonomickou a sociální“. Tím se odchýlily od celostních přístupů zmíněných v historickém kontextu naší problematiky výše. Jinými slovy, problémy finančního trhu nemůže analyzovat pouze ekonomie, právě tak jako pokles legitimacy a efektivity veřejných a politických institucí nemůže objasňovat pouze politická věda. Na riziko oddělování ekonomie a politických věd, prosazující se v soudobé

vědě, upozorňoval ostatně už Lindblom (1977:8): „Existuje mnoho dobrých důvodů, proč musejí politologie a ekonomie držet pohromadě při analýze klíčových sociálních mechanismů a systémů.“ Další výzvou, na niž Wallerstein (1998:89) upozorňuje, je přílišné soustředění institucionalizovaných sociálních věd na státy jako jednotku analýz a přehlížení komplexních struktur, které existují na globálnější úrovni.

Co způsobilo, že regulační role státu ve vztahu k trhu v kontextu globalizace nebyla plně pochopena ani doceněna? Rozhodující úlohu zde sehrála proměna makrosociálního a makroekonomického paradigmatu, která se plně prosadila v posledních třiceti letech na Západě a v posledních dvaceti letech i v postkomunistických zemích.

Výklad problémů světa se až donedávna odehrával ve znamení převládajícího neoliberálního paradigmatu, vtěleného do tzv. Washingtonského konsenzu. Ten lze – samozřejmě zjednodušeně – vyjádřit sloganem „Stát je překážkou svobodného podnikání (a tím i blaha společnosti jako celku)“. Toto paradigma, počínající už v 70. letech 20. století, vznikalo a postupně sílilo především v USA a posléze ve Velké Británii. V obou zemích se stalo ideovým vodítkem politického obratu zahájeného Ronaldem Reaganem a Margaret Thatcherovou. Nakonec, podporováno institucemi jako Světová banka a Mezinárodní měnový fond, dorazilo s plnou razancí i do postkomunistického světa. Zde koincidovalo s diskreditací a politickou porážkou komunismu a potencovalo hledání zásadně odlišných řešení.⁶

Procesy politické a ekonomické transformace postkomunistických zemí se v tomto kontextu ukázaly být zajímavým terčem diferencované aktivity a síly mezinárodních institucí. Jako příklad lze uvést zavádění reforem penzijních systémů. Původně veřejné systémy byly ve většině těchto zemí reformovány tak, že se část příspěvků pojištěnců povinně přesunula do správy soukromých

⁶ Protagonistou tohoto výkladu aktuálních potřeb doby obecně a státu zvláště v České republice byl a dosud zůstává Václav Klaus.

→ penzijních fondů.⁷ Dělo se tak pod ideovou egidou neoliberální ortodoxie a často s přímou institucionální asistencí Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Tomuto procesu, který oslabil uplatnění principu solidarity, na němž byla a je založena idea a praxe evropského sociálního státu, Evropská unie jen přihlížela. Vedl k finanční destabilizaci zbývající veřejné části penzijních systémů, přispěl k dalšímu oslabení veřejných rozpočtů a zvýšil riziko dlouhodobé nedostatečnosti penzí pro široké vrstvy populace v těchto zemích.

Podle sociologie vědění hrají nositelé politických a ekonomických zájmů podstatnou roli v podpoře ideologií schopných významně ovlivnit to, co si lidé myslí, čemu věří i jak se chovají (Mannheim 1991). Wallerstein (2006) jde ještě dále, když uvádí, že sociální vědy jsou podstatným prvkem nejen fungování, ale i legitimizace politických, ekonomických a sociálních struktur moderního světového systému. O podobný koncept se opírá i Lindblom (1977:ix), identifikující přesvědčování jako třetí regulátor společenského života, doplňující směnu (zprostředkovanou trhem) a administrativní moc (zprostředkovanou státem). Za úspěchem neoliberální interpretace problémů soudobé civilizace je tedy nutno vidět především masivní a artikulované ekonomické zájmy globálního finančního kapitálu. Ty byly s vynaložením značných zdrojů uplatňovány k systematické, štědré, přímé i nepřímé podpoře akademických a politických kruhů, které tyto koncepty uplatňovaly při přípravě, zdůvodňování a realizaci reform (de)regulace ekonomiky i demontáže sociálního státu.⁸ Prosazovaly, často s úspěchem, úzce ekonomickou interpretaci společenských problémů (a možností jejich řešení) ve veřejném diskursu – tendenci, která vešla do dějin vědy pod označením „arogantní kolonizace sociálních věd ekonomik“⁹ či dokonce jako projev „ekonomického imperialismu“.

3. Quo vadis, veřejná politiko?

Wallerstein (2008:68) dává krizi sociálních věd a globální krizi do přímé souvislosti: „Vývoj znalostních struktur je prostě součástí – a to důležitou součástí – vývoje moderního světového systému. Strukturální krize jednoho je také strukturální krizí druhého. Bitva o budoucnost bude probíhat na obou frontách.“

Co víme o krizi v této fázi jejího vývoje? Stále velmi málo. Ekonomové hlavního proudu mají tendenci vidět „světlo na konci tunelu“ při každém záchvěvu ekonomiky, naznačujícím zpomalení recese. Analytici, kteří si uvědomují panující mocenskou nerovnováhu mezi globálními aktéry operujícími na trhu a omezenými možnostmi národních vlád, upozorňují na to, že dosavadní léčba krize byla a je sice velmi nákladná, zatíží veřejné rozpočty dluhovou službou dosud nevidaného rozsahu na mnoho let dopředu, nicméně je spíše paliativní a nepovede k odstranění jejich hlavních příčin. Transfery astronomických částek z veřejných rozpočtů na záchranu privátních finančních institucí z let 2007–2009 byly učiněny bez větších záruk, že se jejich chování v budoucnu změní – a bez zásadních proměn v globálním regulačním prostředí (Stiglitz 2009). Ergo, globální krize ekonomiky se podle nich může protahovat nebo znovu udeřit, a to možná s ještě větší silou a s ničivějšími důsledky než doposud. A i kdyby se jí podařilo zamezit, dosud nebyly nalezeny cesty k účinnému řešení dvou hlavních negativních vedlejších efektů stávajícího způsobu globálního vládnutí s nedostatečně regulovanými tržními silami: stále se rozvírajících nůžek mezi bohatými a chudými (občany i státy) a eskalujícího ohrožení životního prostředí v planetárním měřítku. V obou případech jsou vážná sociální, politická a bezpečnostní rizika takového vývoje nasnadě.

⁷ *Maďarsko v roce 1998, Polsko v roce 1999, Lotyšsko v roce 2001, Estonsko v roce 2002, Slovensko v roce 2003 a Litva v roce 2004. Z postkomunistických zemí, které vstoupily do EU v roce 2004, tomuto tlaku odolaly pouze Slovinsko a Česká republika. Blíže viz Potůček (2008b).*

⁸ *Z amerických institucí je možno se zmínit např. o Heritage Foundation nebo o Cato Institute.*

⁹ *Takto charakterizoval situaci sociálních věd už před lety americký sociolog Fritz.*

Vidím dvě hlavní bariéry lepšího porozumění tomu, oč v globální krizi běží a půjde: kognitivní a zájmovou.

3.1 Kognitivní bariéra porozumění globální krizi

Začnu tou první. Globální veřejná politika musí reflektovat rostoucí komplexitu světa, v němž žijeme, a způsobů, jímž jej spravujeme. Přitom je zřejmé, že politologie, ekonomie a sociologie, kmenové sociální vědy, které vybavily veřejnou politiku převážnou částí jejího současného teoretického a metodického instrumentária, jej vytvářely především tak, aby byly užitečné při zkoumání jednotlivých států, případně směřovaly k objasňování malých a ještě menších kamínek z té obrovské mozaiky problémů, řešených soudobými společnostmi. Pokračující specializace věd převažuje nad pokusy o spolupráci, synergii, syntézu pohledů jednotlivých disciplín. Nutnou podmínkou budoucího pozitivního obratu tedy bude důraz na interdisciplinární výzkum. Ten však nemůže být pojat mechanicky a plošně; pomáhat mohou spíše menší výboje, opírající se o výkladová schémata založená na spolupráci dvou tří disciplín.

Jaké jsou zde slibné směry dalšího vývoje veřejné politiky? S poukazem na dosavadní výsledky studia globální krize a faktorů, které ji vyvolaly, bych především podpořil úsilí o formulaci výkladových schémat založených na úzké spolupráci ekonomie a politologie. Jinými slovy, jsem pro oživení a rozvíjení klasické politické ekonomie, byť poučené autonomním vývojem obou výše zmíněných disciplín v posledních desetiletích.¹⁰ Veřejná politika totiž nemá vyvinut dostatečný pojmový aparát, který by jí umožnil studovat základní relace, v níž se budou odvíjet pokusy o řešení krize na jedné straně a překážek, které se tomu budou stavět do cesty, na straně druhé (souvztažnost mezi politickými a ekonomickými zájmy diferencova-

ných aktérů ve specifických institucionálních rámcích globální ekonomiky). Na druhé straně může účinně, možná nezastupitelně, přispět tam, kde půjde o hledání nástrojů regulace (či obecněji vládnutí) odpovídajících měnícím se poměrům.

Nebude možné opustit již nastoupený směr objasňování vzájemných vztahů, symbióz, protikladů a synergií v regulačním působení trhu, státu a občanského sektoru (Potůček 1999, Potůček, Musil, Mašková (eds.) 2008). Za klíčový poznávací problém zde považuji hledání příčin a důsledků diskrepance mezi regulační silou trhu na globální úrovni na jedné straně a politiky a správy (jejichž těžiště se stále nalézá v operačním poli jednotlivých států a efektivnější struktury jejich výkonu na globální úrovni se teprve v těžkostech rodí) na straně druhé. Zde se bude veřejná politika zřejmě mnohem více než dosud moci opřít o globální studia, geopolitiku a teorii mezinárodních vztahů a nalézat v nich nové koncepty i metodické přístupy, lépe odpovídající povaze zkoumaného předmětu.

Dalším — integraci přístupů a poznatků různých věd slibujícím — strategickým tahem bude lepší pochopení samotných procesů vládnutí, a to včetně té jeho dimenze, která je nazývána **víceúrovňové vládnutí** (*multilevel governance*). Zde bude prvořadým náročným úkolem zkoumání **globálního vládnutí** (*global governance*). A to přesto, nebo právě proto, že pojem vládnutí je často užíván nekriticky; dokonce může sloužit k zakrytí skutečných motivů vykonavatelů moci pod pláštíkem předpokladu rovného přístupu všech aktérů k rozhodování na globální úrovni. Zde se konstituuje celý nový trs pojmů, který by mohl být platformou teoretických inovací. Řadil bych do něj pojmy, s nimiž jsem operoval už v odděle 2.2: **zvládání globalizace, globální společné statky, globální veřejné statky, globální veřejná doména, globální veřejná sféra, globální veřejné politické sítě** (*governing globalization, global commons, global* →

¹⁰ To samozřejmě nevylučuje, naopak předpokládá i úzkou spolupráci s dalšími klíčovými obory, zvláště se sociologií, veřejnou správou a sociální psychologií.

→ *public goods, global public domain, global public sphere, global public policy networks*). Je zajímavé, že se zde – už na globální úrovni analýz – prosazují tři klíčové dimenze konceptu vládnutí, případně strategického vládnutí tak, jak byly vymezeny v některých dřívějších pracích mého pracoviště:¹¹ víceúrovňové vládnutí, vztah trhu, státu a občanského sektoru, či síťování aktérů (Potůček 2007, Potůček (ed.) 2004, 2008a, Potůček et al. 2009).

Veřejná politika se bude muset také mnohem více než dosud zajímat o institucionální podmínky fungování moderní ekonomiky, včetně analýz fungování institucí finančního trhu a regulačních činností veřejných institucí, včetně těch globálních. V tom jí může být velmi nápomocna především institucionální ekonomie, dále teorie státu a veřejné správy a další disciplíny.

3.2 Zájmová bariéra porozumění globální krizi

Obtížně řešitelným strukturálním problémem vývoje světa v budoucích desetiletích zřejmě bude, kdo bude mít zájem tak náročná zadání na globální úrovni formulovat a financovat. Je zřejmé, že politické reprezentace i těch nejmocnějších států jsou dnes do značné míry vydány na milost a nemilost aktérům globálních finančních trhů, právě tak jako globálně operujícím nadnárodním společnostem. Ty se nyní nacházejí v privilegované pozici *free riders*. Podlehnou-li – ostatně tak jako to mnohé z nich činily doposud – pokušení morálního hazardu a budou-li i nadále zneužívat tohoto svého výsadního postavení ve svůj prospěch a na úkor širších společenských cílů, budou se dozajista vzpírat systematictějšímu analytickému zkoumání svého chování umožněného touto poziční výhodou.

Zárodky efektivnějšího přístupu ke globálnímu vládnutí a k formování globální veřejné politiky lze snad spatřovat v opuštění rámce seskupení G8 (sedmi nejvyspělejších západních států a Ruska) a jeho postupné transformaci v platformu dvaceti vyspělých a rychle se rozvíjejících zemí (známou jako G20). Její vývoj naznačuje proměnu tohoto původně neformálního seskupení v zárodek nového centra vládnutí na globální úrovni. Série tří summitů G20¹² vyústila v přijetí prohlášení, které zdůraznilo potřebu opustit éru nezodpovědnosti a přijmout rámec politik, regulací a reforem, které by zajistily udržitelný a vyvážený globální růst, a odpovídaly tak potřebám globální ekonomiky 21. století. Předpokladem k tomu má být dohoda o sdílených politických cílech, především o „zastřešujícím cíli podpory širší prosperity pro všechny vyváženým rozvojem uvnitř jednotlivých zemí i mezi nimi navzájem, prostřednictvím koherentních ekonomických, sociálních a environmentálních strategií, za pomoci robustních finančních systémů a efektivní mezinárodní spolupráce“ (The Leaders' Statement 2009). Mnozí analytici nicméně upozorňují na nezavazující, víceméně deklaratorní charakter tohoto prohlášení.

Dror (2001:159) navrhuje, aby se zadavatelem takových analytických prací stala Organizace spojených národů: „Úřad generálního tajemníka OSN by měl být přebudován tak, aby mohl sloužit jako „ústřední mozek globálního vládnutí“ s vhodným personálním zajištěním a se schopností zevrubné reflexe politiky za pomoci think-tanků.“ To se ovšem zdá být vzhledem k současnému postavení a vlivu OSN nereálné. Alternativní řešení prostřednictvím nevládních think-tanků – i když jeden takový, příznačně nazvaný *Global Public Policy Institute*¹³, už operuje – bude jen stěží vybaveno pro řešení tak náročné úlohy dostatkem soukromých zdrojů¹⁴. A světová vláda? Hudba vzdálené budoucnosti.

¹¹ Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Univerzita Karlova v Praze. <http://www.ceses.cuni.cz>.

¹² Washington — listopad 2008, Londýn — duben 2009, Pittsburgh — září 2009.

¹³ Viz www.gppi.net.

¹⁴ V minulosti taková zadání formuloval například Římský klub nebo Bertelsmann Foundation.

Naproti tomu je zřejmé, že mnohé vlivné politické elity na národní úrovni a finanční instituce a nadnárodní korporace na úrovni globální se mohou cítit být takto formulovanou úlohou přímo ohroženy... Nerodí se zde nová – svým rozsahem a závažností bezprecedentní – výzva nejen pro globální veřejnou politiku, ale pro společenské vědy jako takové? Dostanou příležitost, a pokud vůbec, budou na ni schopny odpovědět kompe-

tentně a odpovědně? Nebo budou parciálními ekonomickými a politickými zájmy vytlačeny na okraj a budou donuceny jen pasivně analyzovat negativní sociální, ekonomické a politické důsledky nezvládané globální krize? Takový vývoj by byl jistě atraktivním výzkumným tématem pro sociologii vědění. Mohl by nás však nechat klidnými jako občany?

Obtížně řešitelným strukturálním problémem vývoje světa v budoucích desetiletích zřejmě bude, kdo bude mít zájem tak náročná zadání na globální úrovni formulovat a financovat. Je zřejmé, že politické reprezentace i těch nejmocnějších států jsou dnes do značné míry vydány na milost a nemilost aktérům globálních finančních trhů, právě tak jako globálně operujícím nadnárodním společností.

LITERATURA A PRAMENY

1. Benáček, O. (2006): *Co čeká Ameriku a svět za Bernankeho*. Hospodářské noviny, Vol. 10, 28. 2. 2006
2. Brinkerhoff, J. M. (2002): *Global Public Policy, Partnership, and the Case of the World Commission on Dams*. Public Administration Review, Vol. 62, (3): 324–336
3. Boyer, R., Drache, D. (eds.) (1996): *States Against Markets. The Limits of Globalization*. London and New York: Routledge
4. Derviş, K. (2009): *A Way Forward: Formal and Informal Aspects of Economic Governance*. In: Dialogue on Globalization. Re-Defining the Global Economy. New York: Friedrich Ebert Stiftung, (42)/April: 25–32. Dostupné na <http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/06293.pdf>
5. Detomasi, D. A. (2007): *The Multinational Corportion and Global Governance: Modelling Public Policy Networks*. Journal of Business Ethics, (71): 321–334
6. Dror, Y. (2001): *The Capacity to Govern*. London: Frank Cass
7. Foster, J. B., Magdoff, F. (2009): *Velká finanční krize. Příčiny a následky*. Všeň: Grimmus. Anglické vydání: Great Financial Crisis. 2009. New York: Monthly Review Press
8. Hall, R. B., Biersteker, T. L. (2002): *The Emergence of Private Authority in Global Governance*. Cambridge: Cambridge University Press
9. Held, D., McGrew, A. G. (2002): *Governing globalization: power, authority and global governance*. Wiley-Blackwell
10. Helleiner, E., Porter, T. (2009): *Making Transnational Network More Accountable*. In: Dialogue on Globalization. Re-Defining the Global Economy. New York: Friedrich Ebert Stiftung, (42)/April: 14–24. Dostupné na <http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/06293.pdf>
11. Kaul, I., Grunberg, I., Stern, M. (1999): *Global Public Goods*. Oxford: Oxford Scholarship Online Monographs, July, pp. 1–2(2)

- 12. Klvačová, E. (2009): *Finanční krize: destruktivní kreace není kreativní destrukce*. Scientia et Societas, Vol. 5, No. 2, pp. 10–31
13. Krugman, P. (2009): *Návrat ekonomické krize*. Praha: Vyšehrad. Anglické vydání: *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*. 2008. W. W. Norton & Company
14. Lindblom, C. (1977): *Politics and Markets*. New York: Basic Books
15. Mannheim, K. (1991): *Ideologie a utopie*. Bratislava: Archa. Anglické vydání: *Ideology and Utopia*. 1936. London: Routledge and Kegan Paul
16. Merton, R. C., Bodie, Z. (1995): *A Conceptual Framework for Analyzing the Financial Environment*. In: Crane, D. B. et al.: *The Global Financial System. A Functional Perspective*. Boston: Harvard Business School Press, 3–32
17. Mlčoch, L. (2005): *Institucionální ekonomie*. Praha: Karolinum
18. Mlčoch, L. (2006): *Ekonomie důvěry a společného dobra*. Praha: Karolinum
19. Nanz, P., Steffek, J. (2003): *Global governance, participation and the public sphere*. Edinburgh: Paper prepared for the 2003 ECPR Joint Session, 28 March–2 April 2003
20. Potůček, M., Musil, J., Mašková, M. (eds.) (2008): *Strategické volby pro českou společnost. Teoretická východiska*. Praha: Sociologické nakladatelství
21. Potůček, M. (1997): *Nejen trh*. Praha: Sociologické nakladatelství. Anglické vydání: *Not Only the Market*. 1999. Budapest: CEU Press
22. Potůček, M. (ed.) (2004): *The Capacity to Govern in Central and Eastern Europe*. Bratislava: NISPAcee
23. Potůček, M. (2007): *Strategic Governance and the Czech Republic: Theoretical Considerations, Real-Life Performance*. In: Brusis, M., Staroňová, K., Zubek, R. (eds.): *Strategic Policy Making in Central and Eastern Europe*. Bratislava: NISPAcee, pp. 99–114
24. Potůček, M. (ed.) (2008a): *Capacities of Governance in the Czech Republic*. Prague: Matfyzpress
25. Potůček, M. (2008b): *Metamorphoses of Welfare States in Central and Eastern Europe*. In: Seeleib-Kaiser, M. (ed.): *Welfare State Transformations. Comparative Perspectives*. New York, Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 79–95
26. Potůček, M. et al. (2009): *Strategic Governance and the Czech Republic*. Prague: Karolinum
27. Reinicke, W. H. (1997): *Global Public Policy*. *Foreign Affairs*, Vol. 76, (6): 127–138
28. Rudd, K. (2009): *The Global Financial Crisis*. *Monthly*, February: 20–29
29. Ruggie, J. G. (2004): *Reconstructing the Global Public Domain – Issues, Actors, and Practices*. *European Journal of International Relations*, Vol. 10, (4): 499–531
30. Soros, G. (2008): *The New Paradigm for Financial Markets: The Credit Crisis of 2008 and What It Means*. New York: PublicAffairs
31. Stiglitz, J. (2009): *A Social Democratic Response*. In: *Dialogue on Globalization. Re-Defining the Global Economy*. New York: Friedrich Ebert Stiftung, (42)/April: 5–6. Dostupné na <http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/06293.pdf>
32. Šikula, M. (2009): *Vývoj vonkajšieho prostredia do roku 2015 ako dôležitý faktor stratégie SR*. Nepublikovaný text. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied
33. Taleb, N. N. (2007): *The Black Swan. The Impact of the Highly Improbable*. London: Penguin Books
34. *The Leaders' Statement: The Pittsburgh Summit*. G-20, September 24–25, 2009. Dostupné na <http://www.pittsburghsummit.gov/resources/129661.htm>
35. Tieleman, K. (nedatováno): *The Failure of the Multilateral Agreement on Investment (MAI) and the Absence of a Global Public Policy Network*. Case Study for the UN Vision Project on Global Public Policy Network. Firenze: European University Institute

36. Wallerstein, I. et al. (1998): *Kam směřují sociální vědy*. Praha: Sociologické nakladatelství. Anglické vydání: *Open the Social Sciences*. Report of the Gulbenkian Commission on the Restructuring of the Social Sciences. 1996. Stanford: Stanford University Press
37. Wallerstein, I. (2006): *European Universalism. The Rhetoric of Power*. New York and London: The New Press. České vydání: *Evropský univerzalizmus. Rétorika moci*. 2008. Praha: Sociologické nakladatelství

KLÍČOVÁ SLOVA

sociální vědy, veřejná politika, globalizace, globální krize, vládnutí, stát, trh

ABSTRACT

The global crisis has gravely affected and continues to affect the lives of people around the planet. Some authors see it as an opportunity to change the paradigm for interpreting the problems of contemporary societies as well as the ensuing governance. In this article, I attempt to answer the question whether or to what extent public policy as a scientific discipline has helped us to explain the nature of this crisis and find our ways out of it. I conclude by proposing some desirable directions for this discipline's further development in order to make it better capable of responding to the global challenges humanity is facing.

KEYWORDS

social sciences, public policy, globalization, global crisis, governance, state, market

JEL CLASSIFICATION

F30, F33, P00, P16, P17

x